पदद्यन्ति यथा तावत् क्षीरं स्थालीगतमभिपच्यमानं मधुरमेव स्यात्तथा शालियवमुद्गादयः प्रकीर्णाः स्वभावतस्तरकालेऽपि परित्यजन्ति तद्वदिति । केचिदत्यबलवन्तोबलवतां वशमायान्तीत्येवमनवस्थितिस्तस्मादसिद्धान्त एव । आगमे हि द्विविध एव पाको मधुरः कटुकश्च तयोर्मधुराख्यो गुरुः कटुकाख्यो लघुरिति तत्र पृथिव्यग्नेजोवाय्वाकाशानां द्वैविध्यं भवति गुणसाधर्म्याद्गुरुता लघुता च पृथिव्यापश्च गुर्व्यः शेषाणि लघूनि तस्माद्द्विविध एव पाक इति । भवन्ति चात्र । द्रव्येषु पञ्चभानेषु वेषम्बुपृथिवीगुणाः निर्व्वर्त्तन्तेऽधिकास्तत्र पाको मधुर उच्यते । तेजोऽनिलाकाशगुणाः पञ्चभानेषु येषु तु । निर्व्वर्त्तन्तेऽधिकास्तत्र पाकः कटुक उच्यते" । कटुपाकोऽस्त्यस्य इनि । कटुपाकिन् कटुपाकयुक्ते त्रि० स्त्रियां ङीप् । "औद्दालकं रुचिकरम्" इत्युपक्रम्य "पित्तकृत् कटुपाकि च" सुश्रुतः कटुविपाकादयोऽप्यत्र ।

कटुफला स्त्री कटु फलं यस्य । पटोले तस्य पत्रतिक्तत्वेऽपि फले कटुपाकत्वेन तथात्वम् २श्रीवल्लीवृक्षे च राजनि० ।

कटुभङ्ग पु०कटुः भङ्ग एकदेशो यस्य । गुण्ठ्याम् त्रिका० ।

कटुभद्र पु०कटुरपि भद्रः हितकारी कर्म० । गुण्ठ्याम् राजनि०

कटुमञ्जरिका स्त्री कटुस्तीक्ष्णा मञ्जरी अस्त्यस्याः अच् गौरा० ङीप् । अपामार्गे । राजनि० ।

कटुमोद न०कटुर्मोदोऽस्य । लवादिनामसुगन्धिद्रव्ये राजनि०

कटुर न० कटति वर्षति रसान्तरं मन्थनेन कट–उरन् । तक्रे जटाधरः ।

कटुरव पुंस्त्री कटुः परुषः रवोऽस्य ।१मण्डूके राजनि०स्त्रियां जातित्वात् ङीप् ।२कठोररवयुक्ते त्रि० कर्म० ३परुषशब्दे पु०

कटुरोहिणी स्त्री कटुः सती रोहति रुह–णिनि । कटुकायाम् (कट्की) अमरः ।

कटुवर्ग पु० कटूनां वर्गः समुदायः । सुश्रुतोक्ते कटुरसानां द्रव्याणां वर्गे स च वर्गो यथा "पिप्पल्यादिः सुरसादिः शिग्रुमधुशिग्रुमूलकलशुनसुसुखयोतशिवकुष्ठदेवदारुहरेणुकावल्गुजफलचण्डागुग्गुलुसुस्तलाङ्गुलकोशुकनासापीलुप्रभृतीनि सालसारादिश्च प्रायशः कटुकोवर्गः" । तत्र पिप्पल्यादिः सुरसादिः सालसारादिश्च तत्रैवोक्तो यथा १पिप्पलीपिप्पलीमूलचव्यचित्रकशृङ्गवेरमरिचहस्तिपिप्पलीहरेणुकैलाजमोदेन्द्रयवपाठा जीरकसर्षपमङ्गानिम्बफलहिङ्गुभार्गीमधुरसातिविषावचाविडङ्गानि कटुरोहिणी चेति" पिप्पल्यादिः ।"२सुरसाश्वेतसुरसाफणिज्झकार्जकभूस्तृणसुगन्धकसुमुखकालमाल कासमर्द्दश्वेतकरवीरपुष्पप्रविलङ्गकट्फलसुरसीनिर्गुण्डीकूलाहलोन्दुरुकर्णिकाफञ्जीप्राचीनामलकाकमाच्यो विषमुष्टिकश्चेति"। ३सुरसादि"३सालसाराजकर्णखदिरकदरकालस्कन्धकसुमूर्जमेषशृङ्गीतिनिशचन्दनकुचन्दनगिरिशपाशिरीषासनधवार्जुनतालशाकनक्तमालपूतीकाश्वकर्णगुरूणि कालीयकश्चेति" ३सालसारादि ।

कटुवार्त्ताकी स्त्री कर्म० । श्वेतकण्टकारिकायाम् राजनि०

कटुवीजा स्त्री कटु बीजं यस्याः । पिप्पल्याम् राजनि० ।

कटुशृङ्गाल न० कटूनां शृङ्गाणां प्राधान्यायालति पर्य्याप्नोति अल–अण् । सुवर्णशाके राजनि० ।

कटुस्नेह पु० कटुःस्नेहोऽस्य । गौरसर्षपे राजनि० ।

कटूत्कट न०कटुषु उत्कटम् । १आर्द्रके रत्नमाला । संज्ञायां कन् । कटूत्कटक २गुण्ठ्यां न०राजनि० ।

कटोदक न०कटाय प्रेताय देयमुदकम् षा०त० । प्रेतायतर्पणार्थं देये जले । "हिरण्यकशिपुर्भ्रातुः सम्परेतस्य दुःखितः । अत्वा कटोदकादीनि" भाग० ७,२,१६ । "कटोदकं प्रेताय देयमुदकम्" श्रीधरः ।

कटोर न० कथ्यते दृश्यते निषिध्यते भक्ष्यद्रव्यमत्र कट–आधारे ओलच् वस्य रः । भक्ष्यद्रव्यदानार्थे मृदादिपात्रभेदे । "रसाज्ञं देवकीदत्तं पात्रे काञ्चननिर्म्मिते । कटोराणां चतुःषष्टिः पात्रस्योभयतः स्थिता" जैमिनिभा० आश्व०६अ० । स्वार्थे कन् तत्रैवार्थे न० । "मृद्वकर्पटसंयुतकाचकूप्यां दत्त्वा सुखं मोहनलोहसूत्रैः । निष्कासितो धूपरसस्तु तस्य सौगन्धिकैः काचकटोरके यः" । भैषज्य० । अतिक्षुद्रे तथाभूतपात्रे स्त्री कटोरा

कटोल पु० कटति आदृणोत्यन्यरसम् कट–ओलच् । १कटुरसे २कटुरसयुक्ते त्रि० सि०कौ० । चण्डाले पुंस्त्री उणादिको० स्त्रियां ङीप् । स्वार्थे कन् । तत्रार्थे । कटोलकस्य चण्डालस्येव पादावस्य उपमानपूर्व्वकर्त्वेऽपि इत्यादि० नान्यलोपः । कटोलकपादः इत्येव ।

कटोलवीणा स्त्री द्वैत० । चण्डालस्य वाद्यभेदे (केन्दुडा)शब्दर०

कट्फल पु० कटति आदृणोत्यन्यरसं कट–क्विप् कट्फलमस्य । कटुरसतयाऽन्यरसावरकफलके (कायफल) इति ख्याते श्रीपर्ण्यीवृक्षे अमरः । तत्पर्य्यायगुणादि भावप्र० उक्तं यथा "कट्फलः सोमवल्कश्च कैटर्य्यः कुम्भिकाऽपि च । श्रीपर्णिका कुसुदिका भद्रा भद्रवतीति च । कट्फलस्तुवरस्तिक्तः कटुर्वातकफज्वरान् । हन्ति श्वासप्रमेहार्शःकासकण्ठामयारुचीः" । २गन्धार्य्यां स्त्री